

'IN ZO'N ORDE EN IN ZO'N RITME'

Groeien naar volwassenheid in Christus

V. John Behr

Er is waarschijnlijk geen andere schrijver uit de begindagen van het christendom die de mens zo diepgaand begreep als Ireneüs van Lyon (ca. 130 tot ca. 200 na Chr.). Hoewel hij het meeste gekend is om zijn uitspraak *'de glorie van God is de levende mens'*, zijn het in feite zijn gedachten over 'tijd' en 'groei' die het meest diepgaand zijn.

De manier waarop hij de boog van de oikonomia (Gods heilsplan) van Adam tot Christus begrijpt als een beweging van kind-zijn naar maturiteit, moet volgens mij nog beter verkend worden en heeft ons veel te bieden.

De tijdelijkheid van de schepping is voor Ireneüs niet iets toevallig. In het openingsboek van zijn *Tegen de ketterijen* stelt hij zelfs dat het één van de taken van een theoloog is om *'uiteen te zetten (te begrijpen) waarom één en dezelfde God sommige dingen tijdelijk heeft gemaakt en andere eeuwig' (AH I,10,3)*. Een beetje verder, waar hij een korte vermelding geeft van de Regel van de waarheid en het punt uitwerkt dat de Vader alle dingen gemaakt heeft door het Woord, voegt hij toe: *'zowel het zichtbare als het onzichtbare, het zintuiglijke en verstandelijke, en het tijdelijke ten behoeve van een bepaald heilsplan en het eeuwige' (AH. I,22,1)*.

De tijd kwam er niet onbedoeld en is evenmin het resultaat van een soort val: hij staat ten dienste 'van een bepaald heilsplan'. Om te verkennen hoe dit precies zit, zal ik drie sleutelpassages onderzoeken, alle drie uit boek IV van Ireneüs' magnum opus (de *Adversus haereses* of *Tegen de ketterijen*).

God maakt, de mens wordt gemaakt

De eerste passage komt uit AH IV,11. Hier plaatst Ireneüs tijdelijkheid en daardoor ook veranderlijkheid in het hart van de relatie tussen God en zijn schepselen. Hij baseert zich op de logica van de schepping: God vormt de mens, terwijl de mens gemaakt wordt door God.

'Hij vormde hem met het oog op groei en toename, zoals de Schrift zegt, 'Groe en vermenigvuldig u' (Gen 1,28). Het is precies in dit opzicht dat God verschilt van de mens: God maakt terwijl de mens gemaakt wordt. Hij die maakt, is altijd dezelfde, terwijl hij die

gemaakt is noodzakelijkerwijs een begin moet krijgen, een tussenstaat en groei en uitbloeit. God maakt inderdaad goed, terwijl de mens goed gemaakt is.' (AH. IV,11,1-2)

Terwijl we vandaag 'toenemen' en 'vermenigvuldigen' zouden lezen als synoniemen die beide naar de voortplanting verwijzen, interpreteert Ireneüs het woord 'vermeerderen' als 'groeien' en 'opgroeien', wat in feite ook de betekenis is van het Griekse woord 'auxanesthe'. Nog maar pas in het bestaan gekomen, zijn Adam en Eva, zoals Ireneüs verschillende keren stelt, slechts kinderen: ze moeten nog groeien voor ze zich kunnen vermenigvuldigen!

Het is ook zo dat de mens een begin moet hebben, net omdat hij gemaakt is. Dit begin is het startpunt voor zijn groei. Ireneüs stelt verder in deze passage dat God 'perfect is in alle dingen, gelijk aan zichzelf en gelijkend op zichzelf', terwijl de mens vooruitgang en groei naar God ontvangt: *'zoals God altijd dezelfde is, zo zal ook de mens, die bij God blijft, altijd vooruitgaan naar God toe'* (AH. IV,11,2). Er is geen 'einde' aan de opeenvolging die Ireneüs schetst: begin, midden, toevoeging en groei. Op dezelfde manier kunnen we zeggen: God houdt nooit op de mens geschenken te geven net zoals de mens nooit ophoudt deze weldaden te ontvangen en verrijkt te worden. Het is aan elke mens om te beslissen hoe hij zal antwoorden - dankbaar of ondankbaar - en alles hangt af van zijn antwoord.

Tijd is dus de noodzakelijke voorwaarde voor groei en het is door te groeien doorheen de tijd dat een schepsel zijn bestaanswijze kan veranderen terwijl het toch steeds blijft wat het van nature is. Zoals Paulus zegt: *'Toen ik een kind was, sprak ik als een kind, voelde ik als een kind, dacht ik als een kind; nu ik volwassen ben, heb ik het kinderlijke achter mij gelaten.'* (1 Kor 13,11). Dat alleen zij die onderworpen zijn aan de tijd, kunnen groeien en hun levenswijze kunnen veranderen, is zoals we nu zullen zien, voor Ireneüs van fundamenteel belang.

Rijper worden doorheen de tijd

De tweede passage die ik zou willen overwegen is AH IV.4-5. Daar geeft Ireneüs een verdere analyse waarom Gods schepsel binnen de heilseconomie tijdelijk is. In deze passage, die handelt over tijdelijkheid en vergankelijkheid, wijst Ireneüs erop dat alle dingen die geschapen zijn in de tijd, noodzakelijk ook een einde hebben in de tijd. Het sterven van de aardse dingen is een natuurlijk verschijnsel (AH IV,4,1). Ze zijn in het bestaan gebracht voor een welbepaald doel, of om een bepaalde vrucht voort te brengen. Eens deze vrucht er is, betekent dit het einde van datgene wat haar voortgebracht heeft. Wijnranken bestaan met het oog op de druiven die ze produceren. Op dezelfde manier vervulde Jeruzalem, dat begon met David, haar eigen tijd en kwam tot een einde toen het Nieuwe Verbond werd geopenbaard. En Ireneüs besluit met de woorden van Paulus: *'De wereld die wij zien, gaat voorbij'* (1 Kor 7,31b) ... *zodat de vrucht kan verzameld worden in de graanschuur en het kaf verteerd kan worden door het vuur* (AH. IV,4,3).

De mens behoort, als geschapen wezen, noodzakelijk tot deze voorbijgaande wereld van in het bestaan komen en er weer uit verdwijnen. Maar volgens Ireneüs verschilt de mens hiervan in twee opzichten. Ten eerste: anders dan bij het kaf en het koren – waar Degene die schept ook Degene is die scheidt – zijn mensen toegerust met rede en vrije wil. Zij zelf bepalen of ze koren worden of kaf (vgl. AH IV,4,3). Ten tweede verzekert Ireneüs ons dat de wereld geschapen werd om de groei van de mens naar de onsterfelijkheid van God mogelijk te maken. Hij besluit zijn bespreking over de tijdelijkheid als volgt:

'God is bijgevolg een en dezelfde. Hij die de hemel oprolt als een boekrol en het gelaat van de aarde vernieuwt; Hij die de tijdelijke dingen heeft gemaakt voor de mens zodat de mens, te midden ervan uitgroeïend tot zijn volle gestalte, als vrucht onsterfelijkheid zouden dragen; Die door zijn goedheid ook eeuwige dingen toekent "om in de toekomstige eeuwen de overgrote rijkdom van zijn genade te tonen".' (AH. IV,5,1; Ef 2,7).

De tijdelijkheid en veranderlijkheid van de schepping en van de mens binnen de schepping zijn volgens Ireneüs dus door God voorzien. Ze zijn de context waarbinnen de mens kan leren groeien naar de onsterfelijkheid van God. Zoals de huidige vorm (*Gr. schèma*) van deze wereld voorbijgaat, zo zal, wanneer de mens ertoe komt deel te hebben aan de onsterfelijkheid van God, God de aanvankelijke gestalte van het armzalige lichaam omvormen (*Gr. metaschèmatisei*) naar het verheerlijkte lichaam (vgl. AH. V,13,3 waar Ireneüs verwijst naar 1 Kor 15,53-55 en Fil 3,20-21).

In de allerlaatste paragrafen van AH.V verwijst Ireneüs opnieuw naar deze uiteenzetting in AH IV om verder uit te klaren wat bedoeld is met de gedaante van de wereld die voorbij gaat en de vermelding bij Jesaja en in de Apocalyps van Johannes van een 'nieuwe' hemel en aarde (vgl. AH. V,35,2, met verwijzing naar Opb 21,1, Jes 65,17 en 1 Kor 7,31).

De 'gedaante van de wereld' die voorbijgaat, verwijst volgens Ireneüs naar, *'daar waar de zonde zich voordeed, want de mens is er oud door geworden', terwijl 'noch de natuur noch het wezen vernietigd zijn, want waar en stabiel is Hij die het gevestigd heeft' (AH. V,36,1).* Wanneer de mens *'vernieuwd zal worden en zal openbloeien in een onvergankelijke staat zal hij niet meer oud kunnen worden',* in deze *'nieuwe hemel en nieuwe aarde' zal de nieuwe mens blijvend in gesprek zijn met God op een steeds nieuwe wijze' (AH. V,36,1).* *Met de dood, de 'laatste vijand' aldus vernietigd, zal de Zoon zijn werk overdragen aan de Vader, opdat deze 'alles in allen' zou zijn (AH. V,36,2 en 1 Kor 15,24-28).*

Groeien naar de onsterfelijkheid van God

Voor de derde passage wil ik een blik werpen op AH. 37-39. Hier geeft Ireneüs zijn meest uitgewerkte overwegingen over het proces van groei en maturiteit binnen de tijdspanne van een mensenleven. In deze hoofdstukken begint Ireneüs met uit te leggen wat hij verstaat onder 'de oude wet van de menselijke vrijheid', onder het feit dat God vanaf het begin de mens heeft geschapen met een kracht van zelfbeschikking. Alleen schepsels met vrijheid toegerust zijn in staat om initiatief te nemen en te antwoorden, en zo, dank zij de

tijd en de groeimogelijkheid die hierdoor mogelijk wordt, zijn ze ook in staat de wijze of gedaante van hun bestaan te veranderen en te groeien naar de onsterfelijkheid van God. Door vele schriftpassages toont Ireneüs de menselijke vrijheid aan. Die vrijheid gaat ook het geloof omvatten en de daarmee samengaande en daaruit volgende verantwoordelijkheid en toerekenbaarheid. Ireneüs wendt zich tot wie dit ontkennen. Zij stellen — volgens Ireneüs — God voor als verstoken van macht, niet in staat te volbrengen wat hij wilde, zich niet bewust dat de mens slechts 'materie' is en onbekwaam om onsterfelijkheid te ontvangen. Ireneüs schetst de vooronderstellingen van zijn tegenstanders en stelt hun de vraag:

Maar, zo zeggen zij: Hij (God) zou beter de engelen niet zò geschapen hebben dat zij konden overtreden, en ook de mensen niet zò, dat zij onmiddellijk tegen Hem ondankbaar werden. Want Hij schiep ze met redelijkheid en in staat om zich vragen te stellen en te oordelen. Beter ware het geweest dat zij als onredelijke of onbezielde schepselen waren geschapen en niet in staat iets uit eigen initiatief te doen. Beter met maar één neiging en vanzelf naar het goede gedreven, niet in staat om af te dwalen en zonder het vermogen om te oordelen en iets anders te zijn dan de (onbeweeglijke) staat waarin zij werden geschapen (AH. 4.37.6)

Ireneüs gaat verder en citeert Christus' woorden dat 'geweldenaars het (Rijk Gods) buit maken' (Mt. 11,12). Ook citeert hij Paulus' aansporing tot de wedloop (1 Kor. 9, 24-27) om de noodzaak te benadrukken van strijd. Hij verantwoordt dit door te stellen dat de inspanning de waardering voor het geschenk vermeerdert:

omdat het bij ons ligt om God steeds meer lief te hebben, heeft de Heer ons geleerd en de Apostel ons overgeleverd dat dit alleen zal gebeuren door strijd, anders immers zou het verworven goede ongewaardeerd blijven want niet het resultaat van onze inspanning (AH. 4.37.7).

Ireneüs geeft een voorbeeld ter verklaring:

'Het vermogen om te zien wordt intenser verlangd door wie weten wat het is om niet te zien, gezondheid wordt meer gewaardeerd door wie weten wat het is om ziek te zijn, en licht door het contrast met duisternis, en leven door de kennis van de dood' (AH. 4.37.7).

Op een andere plaats haalt Ireneüs het voorbeeld aan van Jona om te beschrijven hoe het heilsplan, van het begin tot het einde zo geregeld is dat mensen hun eigen zwakheid tegenkomen; het is hierdoor dat zij tegelijk de kracht van God kennen. (Cf. 2 Kor. 12,9). Zo ook, omdat zij de ervaring hebben gekend van de dood, kunnen zij des te meer vasthouden aan de bron van het leven (AH. 3,20).

In AH. 4.39 ontwikkelt Ireneüs deze analyse verder door verschillende typen van kennis tegenover elkaar te stellen: enerzijds de kennis verworven door ervaring en anderzijds de kennis 'van horen zeggen' (AH. 4.39.1) Hij legt uit dat de tong alleen door ervaring leert

wat bitter is en zoet. Evenzo is het alleen door de ervaring van goed en kwaad — het kwaad is ongehoorzaamheid en dood — dat de geest de kennis ontvangt van het goede — dat is gehoorzaamheid aan God die leven is voor de mensen. Door beiden te ervaren en ongehoorzaamheid aan God af te werpen door het berouw, wordt de mens (zoals het met Jona gebeurde) nòg vasthoudender aan de gehoorzaamheid aan God en groeit hij naar de volheid van leven.

Het alternatief is, zo stelt Ireneüs, dat wie de kennis van deze beide vormen van kennis vermijdt en de dubbele ervaring ervan, zichzelf voorbijloopt en de mens ten onder brengt. (AH. 4.39.1). (*latentur semetipsum occidit hominem*).

Terugkerend naar AH.4.37.7, zegt Ireneüs: hierdoor zal het hemelse Koninkrijk nog precieuzer zijn voor wie het aardse koninkrijk hebben gekend, en, naarmate zij het meer in ere houden, zullen zij het meer lief hebben en, door het meer lief te hebben zullen ze meer verheerlijkt worden door God. Ireneus besluit deze sectie als volgt:

God heeft daarom al deze dingen voor ons verdragen, opdat wij, hierdoor onderricht, voortaan in alles zorgzaam zouden zijn en — omdat we hebben geleerd God op een verstandige manier lief te hebben — in zijn liefde zouden blijven. God heeft zich grootmoedig getoond ten opzichte van de afvalligheid van de mensen, en de mens wordt hierdoor onderricht zoals de profeet het zegt: Uw afvalligheid zal u genezen (AH. 4.37.7; Jer. 2,19).

Onmiddellijk gaat Ireneüs verder door deze bijzondere handelwijze van God in het hele heilsplan een plaats te geven.

God, bestemde aldus alles op voorhand voor de vervolmaking van de mens en richtte alles op de verwerkelijking en de manifestatie van zijn heilsplan, namelijk dat goedheid zou gedijen en gerechtigheid zou voltrokken worden en dat de Kerk gelijkvormig zou worden met het beeld van zijn Zoon (Rom. 8,29) en dat ten slotte, de mens tot zo'n maturiteit zou gebracht worden dat hij God kan zien en bevatten (AH.4.37.7).

Menselijke ongehoorzaamheid, afvalligheid en dood zijn voor Ireneüs ingeschreven in de ontplooiing van het heilsplan. Dood is wel het gevolg van menselijk handelen maar wordt desalniettemin als resultaat (hiervan) omgevormd en ingepast in de ruimere boog van het heilsplan. Want het schepsel, gemaakt uit slijk, wordt gebracht tot het delen in het leven, tot de glorie en de macht van de Ongeschapene. Zo manifesteert zich de goedheid en de gerechtigheid van God.

Uitgewerkt in en doorheen het leven van elke individuele mens, als hij God met geloof en dankzegging beantwoordt, wordt dit alles gemeenschappelijk afgerond. Want, zoals elke mens geleid wordt naar het 'zien' van God, wordt ook de Kerk op deze manier gelijkvormig aan God.

In het centrum van deze sectie die we onder de loep namen staat hoofdstuk 38. Hiervoor is een meer accurate uitleg nodig. Ireneüs begint met de kwestie te ontleden waarmee hij deze hoofdstukken begon, maar nu vanuit een andere hoek. Hij suggereert hier dat God *inderdaad* de mens volkomen had kunnen maken of 'als god' vanaf het begin, want voor Hem is alles mogelijk. Maar, omdat ze geschapen zijn, zijn mensen aanvankelijk 'kinderlijk' en daarom onaangepast en niet geoefend om zich volmaakt te gedragen (AH. 38.1). Juist zoals een moeder vast voedsel kan geven aan een pasgeboren kindje — wat de kleine (natuurlijk) geen goed zou doen — evenzeer, zo vervolgt Ireneüs, was het mogelijk voor God om de mensen vanaf het begin volmaakt te maken. Maar de mens kon dit niet aan omdat hij nog een kind was (AH 4.38.1). Er is groei nodig, telkens weer groei en een proces van gewenning opdat de mens het leven en de glorie van God zou kunnen verdragen. Hiermee besluit Ireneüs deze paragraaf:

Om die reden kwam onze Heer, in deze laatste tijd, alles in zichzelf hernemend (recapitulerend), naar ons toe. Niet zoals Hij had kunnen komen, maar zoals wij in staat waren Hem te zien. Het was gemakkelijk voor Hem om in zijn onsterfelijke glorie te komen, maar dan hadden wij nooit in staat geweest om de grootheid van zijn heerlijkheid te verdragen. Daarom was het dat Hij, het volmaakte brood van de Vader, zichzelf aan ons aanreikte als melk. Dit deed Hij toen Hij ons verscheen als mens, opdat wij, alsof wij dronken aan de borst van zijn vlees, en slechts door vloeibare melk gevoed, zouden aangepast geraken om het Woord van God te eten en te drinken en zo in staat om in onszelf het Brood van onsterfelijke te bevatten, dat is de Geest van de Vader (AH.4.38.1).

In de tweede paragraaf gaat Ireneüs dieper in op dit gevoed worden met melk. Paulus' woorden tot de Korinthiërs (1 Kor 3,2) leggen uit dat hun veeleer melk werd gegeven dan vlees

'omdat ze niet in staat waren het op te nemen, want de zintuigen van hun ziel waren nog zwak en niet geoefend in de praktijk van de goddelijke dingen' (AH. 38,2). God, zo zegt hij nog, 'had de macht om de mens vanaf het begin volmaaktheid te verlenen. Maar pas geschapen, kon de mens deze niet ontvangen. Als hij het had kunnen ontvangen, had hij haar niet kunnen vasthouden' (AH. 4.38.2).

Hiervoor was het, dat de Zoon, ofschoon volmaakt, de kinderlijke staat doorleefde, erin delend samen met de andere mensen; niet om er zelf voordeel uit te halen maar ter wille van het kinderlijke stadium waarin de mens zich bevond, en om hem voor te bereiden om het (heil) te kunnen ontvangen. Het was dus niet omdat voor God niet alles mogelijk zou zijn of omdat hem iets zou ontbreken, dat de mens geen Ongeschapen wezen geworden is, maar omdat dit het beste was voor de onlangs geschapene, de mens (AH. 4.38.2.)

Het is in de derde paragraaf van hoofdstuk 38 dat Ireneüs uiteindelijk het volle licht laat schijnen op zijn visie. Het geschapene kan, per definitie niet ongeschapen zijn. Maar dat betekent niet dat Gods almacht beperkt zou zijn. Voor Ireneüs wordt deze almacht

aangetoond in de manier waarop het geschapene feitelijk in de tijd is ingevoegd om te delen in het ongeschapen leven van God. Dit betekent natuurlijk een verandering in de gedaante van zijn bestaan en in zijn levenswijze. Daarvoor is echter voorbereiding nodig en training. Het is met het oog hierop dat het hele heilsplan werd opgevat en hierop werd het gericht.

We kunnen niet anders dan deze passage volledig citeren:

Met God worden tegelijk zijn macht, zijn wijsheid en goedheid aangetoond. Macht en goedheid omdat hij welwillend dingen schiep en maakte die vooraf niet bestonden. Wijsheid omdat Hij de tot bestaan gekomen dingen een ritme gaf, harmonie en fijne afwerking, dingen die door de overvloed van zijn goedheid groeikracht ontvingen en over een lange periode mochten voortgang maken om heerlijkheid te ontvangen van de ongeschapene, van God die zonder tegenzin het goede verleent. Omdat zij geschapen zijn kunnen zij niet ongeschapen zijn, maar uit kracht van hun voortgang in het bestaan, doorheen een eeuwenlange tocht, zullen zij de kracht van de Ongeschapene ontvangen, de kracht van God die hun uit vrije wil het eeuwige bestaan verleent.

Aldus is God in alles de eerste, de enige die ongeschapen is en de eerste in alles, terwijl al het andere aan God ondergeschikt blijft. Onderwerping aan God bewerkt onvergankelijkheid en voortgang in onvergankelijkheid bewerkt de heerlijkheid van de Ongeschapene.

Het is door zo'n orde en in een zo'n ritme en langs een dergelijke weg, dat de geschapen en geboetseerde mens het beeld en de gelijkenis wordt van de ongeschapen God.

De Vader plant alles zorgvuldig en beveelt.

De Zoon voert uit en bewerkstelligt

De Geest voedt en geeft groeikracht.

En de mens gaat dag na dag vooruit en klimt op naar de volmaaktheid, dat is naderen tot de Ongeschapene. Want de Ongeschapene is volmaakt, en dat is God.

Daarom was het eerst nodig dat de mens geschapen werd en eens geschapen, zou groeien

en gegroeid, volwassen zou worden

en volwassen geworden zich zou vermenigvuldigen

en na zich vermenigvuldigd te hebben krachtig zou worden

en krachtig geworden, zou verheerlijkt worden

en, verheerlijkt, hij de Meester zou zien.

Want het is God die 'gezien' moet worden en het zien van God brengt onvergankelijkheid voort en 'onvergankelijkheid brengt iemand dicht bij God' (AH. 4.38.3: Wijsh. 6,19)

Wat het meest treft in deze passage die de boog van het heilsplan beschrijft — de groei van Adam naar Christus — is dat hij gestoeld is op het leven van elke mens, op de zeven stadia van het leven. Van de weeromstuit betekent dit dat men de levenstijd van elke mens kan zien als een hernemen (recapitulatie) van de hele boog van het heilsplan, van de kinderlijke Adam tot de volwassen, volmaakte Christus. Deze herneming (recapitulatie) brengt mogelijk de formulering van *Ernst Haeckel* in herinnering die stelt dat de ontogenese (het ontstaan van al wat is) de fylogenese (het ontstaan van het leven)

herneemt (recapituleert). Ofschoon dit is afgedaan als een verhaal van een mogelijke gelijkenis tussen de ontwikkeling van het embryo en de evolutietheorie, werd het hoe dan ook opgepikt door evolutionaire antropologen als Mary LeCron Foster. Zij stelt dat zowel de biologische evolutie en de stadia in de cognitieve ontwikkeling van het kind verregaand dezelfde progressie volgen van de evolutionaire stadia, stadia die ook door de archeologische bevindingen worden naar voor geschoven.

Het zou ook kunnen dat dit patroon van de zeven stadia dieper inzicht geeft in Ireneüs' uitspraken over Christus, die voor de 'kinderlijke mensheid' een kind wordt (AH. 4.38.2). Hogerop in de *Adversus Haereses* vermeldt Ireneüs dat de oudsten rond Johannes, die de traditie van de Evangelist zelf doorgaven, dat Christus de leeftijd van 40 of 50 jaar zou bereikt hebben en zo alle zeven stadia doorlopen heeft, de hoge ouderdom inclusief, om zo elke leeftijd te heiligen en alles te hernemen (recapitulieren).

Want Hij kwam om allen te redden door middel van zichzelf. Allen zeg ik, die door Hem opnieuw voor God geboren zijn: zuigelingen en kinderen, jongens en jongvolwassenen en bejaarden (AH 2.22.4).

In deze opsomming zou 'geboorte' eerst kunnen komen en de dood als zevende. Onafhankelijk van Ireneüs maakt *Vincentius van Pettau* gewag van dezelfde traditie, begonnen bij Papias, maar in een ietwat vollediger vorm: volgens Victorinus wordt Christus' mens-zijn voltooid in het getal zeven: geboorte, zuigeling, jongen, jeugd, jongvolwassenheid, volwassenheid en dood.

Zo is het ritme en de beweging van het menselijk leven dat door de beweging van het heilsplan hernomen wordt. Het is niet mogelijk om aan deze volgorde te ontsnappen. Evenmin kunnen we verwachten dat een pasgeboren kindje zou leven op een volwassen manier. Ireneüs besluit dan deze hoofdstukken als volgt:

Zij zijn daarom in alle opzichten onredelijk, die niet de tijd van groei afwachten en aan God de onvolkomenheid van hun natuur toeschrijven.

En Ireneüs vervolgt: *'Ze kennen noch God, noch zichzelf, en onverzadigbaar als ze zijn, willen ze niet zijn zoals ze in het begin geschapen zijn, als mensen onderworpen aan passies (AH. 4.38.4). Omdat ze vanaf het begin goden willen zijn en niet eerst mens en slechts dan goden, blameren ze God en tonen zich ondankbaar voor wat Hij hun gegeven heeft, 'zelfs als God dit verloop puur heeft verkozen vanuit zijn welbehagen'.*

Ireneüs citeert twee contrasterende verzen van psalm 81, 6-7 (LXX) om dit punt te onderstrepen: *'Ik was het die zei: jullie zijn goden, zonen van de Allerhoogste'.* Maar omdat wij de macht van de godheid niet kunnen verdragen voegt de psalm toe: *'Toch, de dood van elk mens zal je sterven'.*

Hiermee toont de psalmist beide aan: dat God, enerzijds, genadevol het goede verleende en de mens zelfbeschikkend maakte zoals Hij zelf is, en, anderzijds, dat Hij door zijn

voorkennis de zwakheid van de mensen kende en wat hiervan de gevolgen zouden zijn (AH. 4.38.4).

Ireneüs besluit tenslotte zijn analyse en tekent de economie van de groei van de mens in enkele trekken uit:

Het was noodzakelijk dat de natuur eerst tot het bestaan zou komen, dat daarna het sterfelijke zou opgeslokt worden door onsterfelijkheid en het vergankelijke door onvergankelijkheid, en dat de mens naar het beeld en de gelijkenis van God zou worden gevormd, na de kennis te hebben ontvangen van goed en kwaad (AH. 4.38.4; Cf. 2 Kor. 5,4; 1 Kor. 15,53; Gen 1, 26; 3, 5.22).

De woorden van genesis 3, 22: 'Zie, de mens is als een van ons geworden door de kennis van goed en kwaad' worden door Ireneüs niet ironisch begrepen, maar als een uitspraak die weerspiegelt hoe het uit stof gevormde schepsel goed en kwaad leert kennen en, door het laatste (het kwade) door het berouw te verwerpen, een mens wordt naar het beeld en de gelijkenis van God. (Cf. AH. 5, 1-3)

Met deze visie voor ogen besluit Ireneüs zijn analyse door zijn toehoorders aan te sporen om hun vertrouwen in God te stellen veeleer dan in hun eigen agenda:

Hoe zal je een god worden, als je niet eerst mens bent geworden? Hoe onsterfelijk, als je in je sterfelijke natuur de Schepper niet hebt gehoorzaamd? Het is noodzakelijk dat je eerst tot de rangorde van de mensen behoort om dan te delen in de glorie van God. Want niet jij bent het die God schept, maar God schept jou. Als je dan het werk bent van God, wacht dan op de Hand van God die alles tot stand brengt op de voor jou gepaste tijd, voor jou die gemaakt wordt. Bied Hem je hart, zacht en kneedbaar en blijf in de vorm die de Boetseerder je gaf, met in jezelf zijn Water om niet uit te drogen en de indruk van zijn vingers niet te verliezen. Door die vorm te bewaren, zul je tot de volmaaktheid opklimmen. Het slijk in jou zal door de kunstvaardigheid van God worden verhuld. Zijn hand schiep jouw substantie, zij zal je ook vergulden van binnen en van buiten, met zuiver goud en zilver en je zò tooien dat de Koning zelf je schoonheid zal begeren (cf. Ps 45, 12). Maar, als je verhardt en zijn kunstvaardigheid verwerpt en ondankbaar bent jegens Hem omdat Hij je een mens maakte — ondankbaar jegens God — dan heb je in één ogenblik én zijn kunst én zijn leven verloren. Want scheppen is kenmerkend voor de goedheid van God, geschapen zijn is kenmerkend voor de natuur van de mens. Als, daarom, je Hem het jouwe aanbiedt, dat is het geloof in Hem en onderwerping (aan Hem), zul je zijn kunstvaardigheid ondervinden en een volmaakt werkstuk worden van God. Maar als je niet in hem gelooft en zijn Handen ontvlucht, dan ligt de oorzaak van de onvolmaaktheid in jou die niet gehoorzaamde aan Hem die je riep. Want Hij zond boden om mensen naar het feest uit te nodigen, maar zij die niet luisterden ontzegden zichzelf zijn koninklijk banket (Mt. 22,3; AH. 4.39.2-3).

Denis Minns parafraseert dit aldus: 'Wat het aardse schepsel boven alles dient te leren is: te ontspannen in de handen van God en Hem toelaten zijn Schepper te zijn'. Er is een vast

verloop voor het heilsplan, van kinderlijkheid naar volwassenheid, van Adam naar Christus, en dit zal (hoe dan ook) uitgevoerd worden want het einde is al gegeven in Christus.

Besluit

Een van de taken die Ireneüs de theologen van vandaag voor ogen houdt is om na te denken waarom God ter wille van een heilsplan sommige dingen eeuwig heeft gemaakt en andere aan de tijd gebonden. Ik ben vrij zeker te kunnen stellen dat Ireneüs ons het antwoord heeft gegeven: God kan geen ongeschapen wezens scheppen, maar Hij kan wel diegenen scheppen die in zijn leven zullen delen en die de macht en de glorie van de Ongeschapene zullen ontvangen. Dat kan echter niet zonder groei, want, wie pas tot het bestaan is gekomen is noodzakelijkerwijs nog niet geoefend in de deugd en daarom nog niet klaar om de volheid van het leven dat God geeft aan te nemen. Die groei vraagt tijd. Het patroon dat Ireneüs onderscheidt in de boog die de Schrift spant en die van de kinderlijke Adam naar de volwassen Christus leidt, is bovendien duidelijk gestoeld op (en weerspiegeld in) de levenstijd van elke mens en zo ook op de levenstijd van het menselijk geslacht.

Gods heilsplan is dus één, zoals Ireneüs het uitdrukt:

God harmoniseert de mensheid met de symfonie van de verlossing' (AH. 4.24.2). Of, zoals hij elders zegt: 'De hele rijkdom van de Vader heeft Christus als een melodie, goed gecomponeerd en harmonieus, voor de mensheid op de gepaste tijd ontvouwd tot hun voordeel. Want waar een melodie is daar is compositie en waar compositie is daar is ook de passende tijd en waar de passende tijd is, daar is groei (AH. 4.20.7).

Die melodie, zoals we hebben gezien, wordt over de zeven stadia uitgespeeld. De idee van de zeven stadia van het menselijk leven gaat terug op Hippocrates, maar meest beroemd is natuurlijk de uitdrukking van de Bard (*in 'As You like' van Shakespeare*):

*De hele wereld is een schouwtoneel,
en alle mannen en vrouwen slechts spelers.
Ze komen op, en ze gaan weer weg,
en eenzelfde mens speelt vele rollen
doorheen de zeven fasen van zijn leven.
(Shakespeare, As you like it, Act 2, tafereel 7, Jacques aan het woord)*

Ireneüs zou echter geprotesteerd hebben bij het woord 'slechts'. Hier geldt geen 'slechts', want wat ten tonele wordt gevoerd is niets minder dan het heilsplan van God en, ja, het mysterie van God. In het hart van Ireneüs' visie en later van zijn theologie, staat niet alleen dat er één God is, één Jezus Christus en de Heilige Geest, maar dat de Geest — zo drukt hij het uit — in het menselijk geslacht, in elke generatie, het heilshandelen van de Vader en de Zoon ten tonele heeft gevoerd, volgens de wil van de Vader.